

Sofya'da Seyfullah Efendi (Banyabaşı) Camii

de restore edilen tek cepheden ibaret kalıntı da bir cami veya namazgâh olmalıdır. Sofya'da Knyazevo mahallesinde Bâli Baba Türbe ve Tekkesi önce yıktırılmış, daha sonra türbenin yerine sembolik bir mezar yaptırılmıştır. Söz konusu mezar günümüzde muhtemelen yıktırılan tekkenin yerine inşa edilen kilisenin avlusunda bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 370, s. 191-192; nr. 236, s. 5-26; nr. 492, s. 10-26; BA, KK, nr. 266, s. 25-30; 6 Numaralı Mühimme Defteri (nşr. Hacı Osman Yıldırım v.dğr.), Ankara 1995, s. 244-246, hüküm nr. 1255, 1256, 1258; S. Gerlach, *Türkiye Günlüğü 1577-1578* (ed. Kemal Beydilli, trc. T. Noyan), İstanbul 2007, II, 836-837; *Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehmed Hân* (nşr. Halil İnalçık – Mevlüd Oğuz), Ankara 1978, s. 15-16; H. Dernschwam, *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü* (trc. Yaşar Önen), Ankara 1992, s. 33-36; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Dağlı), III, 222-233; Hezârfen Hüseyin Efendi, *Telhisü'l-beyân fi Kavânin-i Âli Osmân* (haz. Sevim İlğürel), Ankara 1998, s. 116-119; N. Todorov, "The Socio-Economic Life of Sofia in the 17th and 18th Centuries", *La ville balkanique sous les ottomans (XV-XIX es.)*, London 1977, s. 1-20; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri IV*, tür.yer.; Machiel Kiel, *Art and Society of Bulgaria in the Turkish Period*, Assen 1985, tür.yer.; a.m.f., "Urban Development in Bulgaria in the Turkish Period: The Place of Turkish Architecture in the Process", *IJTS*, IV/2 (1989), s. 79-158; Nedim İpek, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri (1877-1890)*, Ankara 1994; Fehmeddin Başar, *Osmanlı Eyâlet Tevcihâtı (1717-1730)*, Ankara 1997, s. 36-48; M. Tayyib Gökbilgin, "Kanunî Sultan Süleyman Devri Başlarında Rumeli Eyaleti, Livalan, Şehir ve Kasabaları", *TTK Belleten*, XX/78 (1956), s. 247-285; J. M. Landau, "Bulgarian Studies on the Ottoman Empire and Turkey", *MES*, XIX/1 (1983), s. 119-125; P. Mijatev, "Bulgaristan'daki Osmanlı Anıtları" (trc. Yaşar Yücel), *TTK Belleten*, L/196

(1986), s. 291-313; İlhan Şahin, "XV. ve XVI. Yüzyılda Sofya-Filibe-Eski Zağra ve Tatar Pazarı'nın Nüfus ve İskân Durumu", *TDA*, sy. 48 (1987), s. 249-256; a.m.f. v.dğr., "Turkish Settlements in Rumelia (Bulgaria) in the 15th and 16th Centuries", *IJTS*, IV/2 (1989), s. 23-42; Sadi Bayram, "Bulgaristan'daki Türk Vakıfları ve Vakıf Abideleri", *VD*, sy. 20 (1988), s. 475-478; Yusuf Halaçoğlu, "XVI. Yüzyılda Sosyal, Ekonomik ve Demografik Bakımdan Balkanlarda Bazı Osmanlı Şehirleri", *TTK Belleten*, LIII/207-208 (1989), s. 637-677; Mehmet İpşirli, "Bulgaristan'daki Türk Vakıflarının Durumu (XX. Yüzyıl Başları)", a.e., LIII/207-208 (1989), s. 679-708; M. Akif Erdoğan, "Onaltıncı Yüzyılda Sofya Şehri", *TİD*, XVII/2 (2002), s. 1-15; "Sofia", *Kratka Balgarska Enciklopedija*, Sofia 1967, IV, 587-590; Svetlana Ivanova, "Sofya", *EI²* (İng.), IX, 702-706; Halil İnalçık, "Murad I", *DİA*, XXXI, 160.

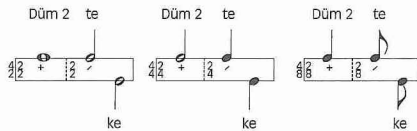
İLHAN ŞAHİN

SOFYAN

(صوفيان)

Türk müzikisi usullerinden.

Kelimenin Arapça "mutasavvıf, tasavvuf ehlî" anlamındaki sûfinin çoğulu sûfiyân-dan geldiği söylenir. Usule bu isim muhtemelen, dinî Türk müzikisinin gerek camii gerekse tekke müzikisi formları içerisinde yer alan ilâhilerin bestelenmesinde çokça kullanılmış olmasından verilmiştir. Dört zamanlı ve üç vuruşlu bir küçük usulün adı olan sofyan iki adet iki zamanın veya diğer bir ifadeyle iki nîm-sofyanın birleşmesinden meydana gelmiştir. Bu sebeple de küçük usuller sınıfına dahil olmakla birlikte aynı zamanda birleşik bir usuldür. Bu usulün 4/2'lik, 4/4'lük ve 4/8'lik mertebeleri varsa da 4/4'lük mertebesi çok, 4/8'lik mertebesi az, 4/2'lik mertebesi ise çok az kullanılmıştır. 1. darbı kuvvetli, 2. darbı yarı kuvvetli, 3. darbı zayıf olan sofyan usulü peşrev, şarki, türkû, bazı saz eserleri yanında büyük çoğunlukla ilâhi ve tevşih gibi dinî formlarda tercih edilmiştir.

Santürî Edhem Efendi'nin rast, şehnaz ve uşşak longaları; Şevki Bey'in, "Emel-i meyl-i vefâ sende de var bende de var" mısrayıyla başlayan bayatı, Halit Lemi Atlı'nın, "Andıkça geçen günleri hasretle derinden" mısrayıyla başlayan sultânîyegâh, Sadettin Kaynak'ın, "Derman kâr eylemez" mısrayıyla başlayan segâh, Yesâri Âsım Ar-

soy'un, "Adalardan bir yâr gelir bizlere" mısrayıyla başlayan hicaz şarkıları; "Akşam oldu yine bastı kareler" mısrayıyla başlayan hüzzam türkû ve, "Çıkayım gideyim Urumeli'ne" mısrayıyla başlayan hüseyinî Rumeli türküsüyle Hâfız Post'un, "Çün sana gönlüm mübtelâ düştü" mısrayıyla başlayan hüseyinî ilâhisi; Buhûrizâde Mustafa İtrî'nin, "Mefâtihu'l-Hudâ oldu hilâlin yâ Resûlallah" mısrayıyla başlayan rast tevşihî; Hamâmizâde İsmâil Dede Efendi'nin, "Aşkınla cihan beste" mısrayıyla başlayan rast, Eyyübî Mehmed Zekâi Dede'nin, "A sultanım sen var iken ya ben kime yalvarayım" mısrayıyla başlayan acem-aşiran, "Mücrimleriz âsileriz yâ rabbi affeyle bizi" mısrayıyla başlayan muhayyer-bûselik, "Rab-bünallâhüllezi lâ ilâhe illâ hû" mısrayıyla başlayan nevâ şuşulü; Sefer Dal'ın, "Tevhid etsin dilimiz" mısrayıyla başlayan hüseyinî ilâhileri bu usulle ölçülmüş eserlerden bazılarıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kantemiroğlu, *Kitâbü İlmî'l-mûsikî alâ vec-hi'l-hurûfât: Mûsikîyi Harflerle Tesbit ve İcrâ İminin Kitabı* (nşr. Yalçın Tura), İstanbul 2001, I, 166-167; Abdülbâki Nâsirî Dede, *Tedkik ü Tahkik* (nşr. Yalçın Tura), İstanbul 2006, s. 69; Tanbûri Cemil Bey, *Rehber-i Mûsikî*, İstanbul 1321, s. 20, 41; Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1933-40, II, 9-12; IV, 280; Rauf Yekta, *Türk Musikisi*, s. 100; Hüseyin Sâdeddin Arel, *Türk Musikisi Nazariyatı Dersleri* (haz. Onur Akdoğan), Ankara 1991, s. 69, 86-87; İsmail Hakkı Özkan, *Türk Musikisi Nazariyatı ve Usulleri Kudüm Velveleleri*, İstanbul 2006, s. 617-618; Sadeddin Heper, "Türk Musikisinde Usuller", *MM*, sy. 344 (1978), s. 10-11.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

SOĞD

(الصغد، السغد)

Orta Asya'da yaşamış İrani bir kavim ve yaşadığı bölge.

İsmin aslı Eski Farsça Suguda, Yeni-Avesta Suğda olup Grek kaynaklarında Sogdîoi (Sogdiano) şeklinde geçer ve ülkelerine Sogdiana denir. Müslümanlar ise Suğd şeklindeki söyledikleri kelimeyi hem İran menşeli bu kavim hem ülke adı olarak kullanmışlardır. Soğd ülkesi, en önemli merkezleri Semerkant ve Buhara olmak üzere Amuderya ile Siriderya arasında yayılan ve günümüzde Özbekistan, Tacikistan, Kırgızistan sınırları içinde kalan coğrafi bölgedir. Soğd kültürü batıda Marginya, kuzeyde Hârizm ve Kızılkum çölü, doğuda Fergana, güneyde Baktriya-Tohâristan ile sınırlanan kesimlerde ve özellikle Zerefşân ve Kaşkaderya ırmakları boyunca gelişmiştir. Sogdiana / es-Suğd terimi tarih içinde, Se-